

Рецензия

за дисертационния труд на Христо Христов Годоров, редовен докторант в Катедра „Класическа филология“, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“ на тема „Ритъм и етос в класическата старогръцка литература (V–IV в. пр. Хр.)“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.1. Филология (Старогръцка литература)

Рецензент: проф. д.ф.н. Мирена Славова, Катедра по класическа филология, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“ (заповед № РД 38-535/16.11.2020 г.)

Представеният дисертационен труд обхваща 185 с., от които последните 19 страници съдържат библиография на използваната първична и вторична литература. Той има стройна и премислена структура. Краткото, но впечатляващо въведение (с. 1–11) обосновава интереса на дисертанта към проблематиката на ритъма и етоса в старогръцката литература, но също и нейната сложност, историята на проучванията и задачите на работата. Казвам впечатляващо, защото още в тези първи страници читателят установява, че е попаднал в интелектуалния свят на версиран, честен и любопитен изследовател, който се кани да потегли на вълнуващ път в разкриването на позабулената в неизвестност (не на последно място и поради спецификата на изворовия материал) същност на античната представа за ритъм и етос. Целите на работата са формулирани ясно: да се проследи ранната история на понятията *ритъм* и *етос* и да се реконструира културната среда на възникване на ритмиката като

наука за музикално-поетическата творба в класическа Гърция и на учението за етоса.

Тези първи редове на труда правят сериозна заявка за задълбоченото и аналитично вчитане в корпуса от антични текстове, които съдържат сведения за ритъм и етос, при това с ясното съзнание за предимствата и ограниченията на досега съществуващите подходи в разглеждането на проблема – класически метрически подход, метро-ритмически и само ритмически (или перформативен) подход, фонологически, статистически.

Още във въведението Тодоров демонстрира компетентност по отношение на първичните извори и основните теоретични изследвания, свързани с проблематиката на ритмиката и етоса в старогръцката култура и литература. Въз основа тъкмо на задълбоченото им познаване той избира подход, който е далеч от спекулативност, но за сметка на това изисква от изследователя да застане лице в лице с античните текстове, превеждайки и интерпретирайки съдържанието им. Дисертантът си дава сметка едновременно за слабостта и предимството на такъв подход – водещ ще се окаже първичният текст, а не някаква предварително зададената интерпретаторска хипотеза, от една страна, а от друга извлечаната информация може да се окаже оскъдна, частична и недостатъчна за оформянето на цялостна картина на възникването и мястото на ритмиката и учението за етоса в литературно-критическата и музикологическата антична мисъл. Такъв подход обаче гарантира свежест на наблюдението, липса на обрасли със субективност и неподплатени с обективни езикови факти тълкувания, а също и наличие на тематично оформен корпус от пасажки, чийто превод

подлежи на проверка и обективна оценка. Добавя се и предимството на солидната подготовка Тодоров по класически езици, която в този случай успешно се съчетава с подчертания му интерес още от студентската скамейка към античните философски текстове.

При така заложените жалони на изследването читателят не се изненадва от последващата структура на работата. В първата глава „Етимология и ранни употреби на думата $\rho\upsilon\theta\mu\acute{o}\varsigma$ “ (с. 13–80) авторът се спира най-напред на етимологията на $\rho\upsilon\theta\mu\acute{o}\varsigma$ и значението на лексемата в текстове от йонийската диалектно-културна среда (Архилох, Анакреонт, Теокрит), следват такива, които са възникнали в Атика и/или в които се разкрива класическата музикална семантика на $\rho\upsilon\theta\mu\acute{o}\varsigma$ (Есхил, Тукидид, Сем от Делос, Аристофан, Платон, Тимотей от Милет), като между двете разграничени семантични полета са включени пасажи от Пиндар и Демокрит, разглеждани като специфичен междинен етап във формирането на техническото значение на интересуващото го понятие. При първите дисертантът гъвкаво прилага хронологичен, а при вторите – семантичен критерий при подредбата и анализа им.

Така е оформен корпус от десетина пасажа, чийто анализ заслужава специална характеристика. При него дисертантът демонстрира знания, зрелост на преценката и изключително филологическо умение за интерпретация на античния текст, положен едновременно в рамките на жанровата му характеристика, в междутекстова среда и в културния му контекст. Това особено проличава в интерпретацията на пасажа от Аристофановите *Облаци* в съчетание с този от *Държавата* на Платон (с. 49–72). Равносметката е изложена стегнато и информативно на с. 77–80: от първоначалната

йонийска среда на $\rho\upsilon\theta\mu\acute{o}\varsigma$ със значение *форма* и *характер* през „атическата закваска“ с по-нови процесуални значения (*равномерно движение, начин на извършване*) се стига до окончателното музикално значение *ритъм* в последната четвърт на V в. пр.н.е. Ритмиката като наука въобще за трайностите е започнала да придобива теоретичен характер още от началото на века, а е изкристализирала в неговия край, за да получи окончателното си оформяне в Аристоксеновата теория през IV в. пр.н.е.

Втората глава е посветена на науката ритмика (с. 81–135). Тя започва с дефиниция за ритъма и продължава с анализ на всеки неин елемент (*ритъмът е конкретна предзадавана от поета композитор и осъществявана от изпълнителите времева организация на събитията в едно произведение на сценичното изкуство, която може да се анализира теоретично и да се представи чрез нотация въз основа на критерии – продължителност, периодичност, честотност, съотнесеност, съгласуваност – като протичаща в различни видове последователности, считани за естествени от гледна точка на възприятието*), при който успешно се съчетава интерпретацията на сведенията на антични автори със съвременните постижения на музикологията. Главата завършва с таблица на видовете ритми, систематизирани от Аристид Квинтилиан вероятно въз основа още на наблюденията на Аристоксен.

В третата глава е разгледано учението за етоса във връзката му с ритмите (с. 137–158) След кратък етимологичен екскурс върху $\acute{\epsilon}\theta\omicron\varsigma$ и $\tilde{\eta}\theta\omicron\varsigma$ и тяхната взаимовръзка във философските схващания през архаичната и класическата епоха се проблематизират основните постановки на *Ethoslehre*: как и дали музикално-поетическото

образование (μουσική) влияе върху характерите на образоващите се и как всяка конкретна творба въздейства върху настроението, действията или характера на изпълняващите и/или слушащите го. Тук в специален раздел дисертантът разглежда връзката между ритъм и добродетел в *Поетиката*, *Реториката* и *Политиката* на Аристотел, като привежда по необходимост и други антични текстове. Анализът стига до заключението, че в античността трудно може да се постулира наличие на цялостно и систематично учение за ролята на ритмите в музикалното образование и във възпитанието на определени добродетели (с. 158).

В кратко заключение са обобщени основните постижения на проучването (с. 159–163) с нужната предпазливост и съзнание за сложността на интерпретацията на текстовете, създаването на хипотези и необходимостта от интердисциплинарни подходи. Те се състоят преди всичко в изясняване на ранната история и семантиката на *ритъм* и *етос* в старогръцката литература, възникването на „определени идейни констелации“ по думите на Тодоров, дали ядрото на окончателно оформилата се през IV в. наука ритмика и отношението ѝ към учението за етоса. Едни от най-важните редове в тази част са свързани с разбирането на младия учен за новите хоризонти, които се откриват в края на проучването му.

Важна бележка, която искам да добавя накрая и на която особено държа, е свързана с обсъждането на работата на Христо в катедрата. То допринесе, мисля, за подобряване на качествата ѝ, беше конструктивно и дисертантът в общи линии е взел под внимание повечето от предложенията на колегиума (особено за плътността и съдържателността на заключението). Към моите бележки той се

отнесе също изключително професионално – отговори ми писмено и аргументирано с какво от тях е съгласен и с какво не (като трябва да призная, че има едно-две места в античните текстове, на които аз продължавам да смятам, че е възможен по-точен превод). И това е лакмус за изграден професионализъм у млад учен, който разбира колко е важно споделеното усилие и колегиалното общуването за постигане на истината в научното изследване.

Освен това хубаво постижение на дисертанта е, че в четири вече отпечатани статии той е успял да направи публично достойно участие от анализите и проучванията на конкретни проблеми по темата на дисертацията.

Добавям, че представеният автореферат отразява съдържанието и изводите, направени в дисертационния труд.

В заключение: Въз основа на изтъкнатите качества на дисертацията, на филологическата компетентност и демонстрираните научноизследователски постижения на докторант Христо Тодоров убедено предлагам на уважаемото научно жури да му присъди образователната и научна степен „доктор“

София, 21.02.2021 г.

проф. д.ф.н. Мирена Славова